

vzor naslednjemu. Skratka, brez Trisula ne bi bilo Everest.

ALI SMO NA MATEMATIČNI NIČLI?

Nekaj pomembnih besed smo slišali tudi o argentinskem Slovencu **Dinku Bertonciju** (Daulagiri, 22 let pred uspešnimi Japonci), v TV oddaji nam je spregovoril še **Reinhold Messner** in podal odlično sliko splošnega odnosa do našega alpinizma znotraj Evrope. V svetovnem merilu je dodala pohvalne besede kronistka himalajskih odprav, sicer vedno resna in zadržana **Elizabeth Hawley**.

Obsežno gradivo so pomagali zbrati ali so ga posodili (poleg že omenjenih avtorjev) **Dušica Kunaver**, **Viki Grošelj** in **Marjeta Keršič Svetel**, sicer tudi voditeljica prireditve v TR3 in nekako vseprisotna muza televizijske oddaje, poleg številnih mladih alpinistov, ki jih kamera posebej ni beležila, so pa ustvarjali živo scenografijo ne le dogodke, ampak tudi prihodnosti, in kot je zaključil predsednik komisije za odprave v tuja gorstva Tone Škarja, so nekateri med njimi vodji nesrečne lanske letošnje odprave Janak Himal na podarjeno majico ročno izvezli letnico 2002, kar pove vse ne le o naši alpinistični zgodovini, ampak tudi o prihodnosti.

Zaključek o obletnicah in oddaji je lahko le pozitiven, saj smo videli, s kakšno resnostjo so se organizatorji (tu je potrebno izpostaviti našega alpinističnega prvaka **Vikija Grošlja**, ki je doživel krst prav na Makaluju in svojo dolgo in uspešno pot predstavil v številnih knji-

gah) lotili proslave, na kateri so se predstavili člani odprav in so vodje spregovorili o najpomembnejših dejstvih – namesto Kunaverja je govoril Marjan Keršič-Belač za Trisul in Viki Grošelj za Makalu, za Anapurno pa Tone Škarja – in s kako enako resnostjo so se nadalje lotili televizijske oddaje in v kakšnem velikem številu so se alpinisti treh generacij odzvali vabilom; manjkali so le upravičeno odsotni (ki pa bodo v prihodnosti zagotovo še imeli priložnost povedati svoje misli in spregovoriti o izkušnjah, npr. **Stane Klemenc** in **Tomaž Humar**). Pohvalno je tudi, kako kmalu je bila oddaja na sporedu slovenske televizije; zahvala gre odgovornim na televiziji, saj vemo, kako težko je najti prosti termin, in alpinistom, ki so imenitno obeležili (resnični) prehod tisočletij.

Zdaj lahko z najvišja točke začno tako rekoč z matematične ničle, ki pa ima še kako bogato vsebino in je le vmesna točka na neskončni poti življenjskih izkušenj, ki so jih prispevali prav vsi, ki so sodelovali na slovenski alpinistični poti, tudi tisti, ki so na njej ostali in ki so se jih ob teh praznovanjih spoštljivo spomnili.

Zaradi objektivnosti na koncu vendarle povejmo, da Messner ni omenil slovenskega Lotseja, v prevod se je vtihotapilo, da je bil Hillary v oddaji Britanec, in da obstaja o osvojitvi vseh osem tisočakov izvrsten film »Tretji zemeljski pol«, ki ga je leta 1998 pokazal javnosti **Matjaž Fištravec**, alpinist, snemalec, režiser in producent. Prav z veseljem bi si ga še enkrat ogledali.

AVTENTIČNI FILM O PODHIMALAJSKI POKRAJINI, KAKRŠNEGA NE BODO POSNELI NIKOLI VEČ

HIMALAJA, OTROŠTVO NEKEGA VODJE

NEVA MUŽIČ

Film »Himalaja, otroštvo nekega vodje«, ki ga od konca lanskega leta še vedno predvajajo v slovenskih kinematografih, so napovedali s kakovostnimi uvodnimi dogodki (tibetanske nune iz Nepala, dobrodelna akcija za tibetanske otroke, koncert, nastop v Studiu City itn.) in teksti, ki so sporočali že marsikaj, tako da je kar težko dodati kaj novega. Vendar bomo poskusili pogledati na film najprej z očmi gledalca, potem pa še ustvarjalcev.

TOVORNIKI SOLI IN DRUGEGA

Film je pravzaprav preprosta zgodba o prebivalcih pokrajine Dolpo visoko v nepalski Himalaji s približno pet tisoč prebivalci. Do začetka petdesetih let (1952) zanj niso vedeli niti v Nepal, kajti pokrajino ločijo od nepalskih dolin visoka hribova, po katerih hodi kar tri tedne, da se dokoplješ do Dolpa. Od leta devetdeset je pokrajina dostopna za turiste, seveda za tiste, ki to fizično in psihično zmorejo. Gre torej za pripoved o ljudeh, katerih kultura je še avtentična, kajti treba je priznati, da se o Tibetu veliko govori, prav malo ljudi pa pozna pravi Tibet.

In film »Himalaja, otroštvo nekega poglavarja« je film, ki se koncentrira na ta problem. Na življenje v pokrajini, kjer živijo od svojega pridelka le tretjino leta, zato morajo prebivalci po sol severneje, v tibetansko pokrajino,

ki pa ji že vladajo Kitajci, da jo nakopljejo in jo potem z jaki v poletnem času pripeljejo najprej k sebi domov, nato pa v novembru mesecu nadaljujejo potovanje v dolino, na nepalsko stran, kjer sol, ki je v teh krajih vredna zlata, zamenjajo za žito.

Film prikazuje pot takšne karavane v hudih vremenskih razmerah in v posebnih okoliščinah, ki jih ne narekuje le narava, ampak tudi človeški faktor: vodji vasi (Tinleju) se v karavani, ki je pripeljala sol, ubije sin, za to smrt pa naj bi bil po njegovem kriv sinov prijatelj (Karma), češ da stremi po poglavarstvu, zato ga izloči iz konkurence in se preprosto javi za vodjo karavane. Vsi vedo, da je prestar, vendar mu večina sledi, tako kot tudi datumu odhoda, ki ga določijo vaški modreci. Mlajši pa odidejo s sinovim prijateljem že prej in tako imamo v filmu dva nasproti si stoječa akterja, ki se bosta srečevala in oddaljevala, dokler ne bo dramski zaplet dosegel vrhunca, ko stari vodja umre in preda svoje mesto prav tistemu, ki ga je v začetku razglasil za sovražnika.

DIVJE ELEMENTARNA POKRAJINA

Gre torej za zgodbo, v kateri en šef prihaja in drugi odhaja, vzporedno pa tečeta še dve pripovedi. Gre za tiho in prikrito ljubezensko čustvo ter vzgojo mladega poglavarja, se pravi sina na začetku ponesrečenega Dolpo-paja, kar pomeni gonilca jakov iz pokrajine Dolpo. Na kratko lahko rečemo, da gre za preprosto zgod-

bo, ki je hkrati lahko referenčna točka za katerega koli gledalca na zemlji, saj govori o elementarnih človekovih potrebah, o čustvih in o prijateljstvu ter odnosu človeka do narave. V konkretnem primeru gre še za določeno kulturo, ki jo je film vzpostavil kot problematično, saj je jasno, da bo po vdoru najrazličnejših vplivov v to sicer odmaknjeno pokrajino doživela spremembe in verjetno kmalu čutila posledice ekonomskega vpliva na prvobitne kulture. In prav v tem je veličina tega filma.

Seveda ne gre zanemariti pokrajine, ki je prikazana v vsej divji elementarnosti; kamera jo je zajemala v velikem cinemaskopskem formatu, z objektivni Panavision Primo, da bi dosegli kontrast naravne svetlobe v Dolpu in na od vetra izbrušenih obrazih – nazorno je prikazano surovo življenje, surova svetloba, surova fotografija, brez trikov; edini trik, ki je v filmu uporabljen, je padec bika, ki ni padel v znamenito jezero Phoksundo takrat, se pravi med snemanjem, ampak je avtor filma vse to v resnici že doživel. Veličina je v tem, da nam bo film ohranil avtentične prebivalce in njihovo življenje, v katerega so vpleteni tudi običaji in noša, ter predvsem neverjetne osebnosti teh krajev, kot so v filmu Tinle in njegova žena, pa vnuk Passang in snaha Pema, mladi Karma, ki bo postal novi vodja, Norbu, Tinlejev drugi sin, lama in prebivalci vasi Tarap, Charka, Ringmo in Saldang.

Znano je, da se pokrajina že spreminja v kulturnem in ekonomskem smislu, da jo je pomagal spremeniti celo ta film, saj so prebivalci s filmom dobili tudi denar, kar seveda zanje pomeni eldorado, hkrati pa se že ozirajo po svetu. Mladi odhajajo, se želijo izobraževati, nekaj nastopajočih v filmu je že na pariških šolah, celo glavni akter in gonilna sila tega filma, Tindle, v resnici **Thilen Lhondup**, zadnji Mohikanec, kot mu je pravil režiser, sicer njegov dober prijatelj, bo v pokrajini zgradil šolo, da se bodo otroci lahko šolali kar doma in ne bo treba v tibetansko šolo v Katmandu. Vsi se zavedajo nevarnosti vdora tujega sveta, a vedo, da je neizogiben, zato skušajo držati niti dogodkov v svojih rokah, da bodo lahko uravnotežili vplive in domačo tradicijo.

USTVARJALCI NENAVADNEGA FILMA

Zdaj pa še beseda, dve o režiserju in scenaristu ter seveda glavnem človeku v senci tega filma, izvršnem producentu.

Režiser **Eric Valli** je znan po svojih avanturah in foto reportажah, tudi knjigah. V svojem pestrem življenju je odkril tudi Dolpo in se od njega ni mogel več ločiti. Pokrajina in ljudje so ga prevzeli. Posnel je nekaj dokumentarnih filmov, med drugimi Lovce na med (1988) in Lovce teme (1990), potem pa srečal producenta, velikega sanjača in avanturista, borca za etnološke vrednote in ohranjanje narave **Jacquesa Perrina**. Želel je

posneti dokumentarni film o Dolpu na formatu, ki bi ga lahko gledali kjerkoli po svetu. In Perrin je imel idejo. Dokumentarec ne bi nikoli uspel povedati vseh doživetij in običajev na tako emotiven način, kot jih je doživil Valli. In zmenila sta se za zgodbo, v kateri bi bilo mogoče prikazati ne le dokument, ampak tudi čustva.

In tako imamo zdaj možnost videti film Himalaja, otroštvo nekega poglavarja, ki je nastal v francosko-švicarsko-angleško-nepalski koprodukciji in ga je podprl evropski sklad za scenarije, Nepal pa predlagal za kandidacijo za oskarja. Tako bi se svet avtorjem vsaj na simbolni ravni oddolžil v prvi vrsti za pogum, da so se lotili tako tveganega podviga, potem za nečloveški napor pri snemanju, ki je trajalo devet mesecev na višini pet tisoč in več metrov, kjer se je družilo kakšnih petnajst članov tehnične ekipe, od sto petdeset do dvesto jakov, domačini in nekaj priselcev, kjer so včasih scenarij priredili tudi po namigih tamkajšnjih prebivalcev ali celo glavnega protagonista, in na koncu za film, kakršnega ni še nihče posnel in kakršnega verjetno v tako avtentični obliki tudi nikoli več ne bo mogel posneti. Film je na največjem filmskem festivalu o alpinizmu in gorah v italijanskem Trentu lanskega maja že prejel najvišjo nagrado, grand prix – Zlati encijan mesta Trenta, za svoj prispevek h gorniški tematiki in kulturi in seveda kakovosti umetniškega izraza.

Film je posnet kot *road movie*, ki se je najprej uveljavil v vesternih ameriške proizvodnje, se nato preselil v

Evropo (najbolj značilna predstavnika sta gotovo **Wenders** in delno **Herzog**), nato pa še na vzhod, tako rekoč na streho sveta, čeprav s francoskimi ustvarjalci. Dodaten čar in nenadomestljiv ton daje filmu zagotovo originalna glasba, predvsem nekaj izvrstnih pesmi, ki jih poje **Tsering Lodoe** ali pa lame in jih zvočno podpirajo tradicionalni instrumenti. Tem je v dodatni glasbi skladatelj **Bruno Coulais** dodal glasbo, ki naj bi po njegovem ustrezala njegovemu občutenju tibetanske glasbe in jo izvaja korziški ansambel »A Filetta«. To naj bi bil dodatek zahodne kulture, nekakšen ogledalen odsev, most med obema kulturama.

KNJIGA O FILMU

ln če gre v filmu za odnos med ljudmi, za vprašanje življenja in smrti, ni odveč podatek, da je šlo prav za enako reč tudi med ustvarjalci tega filma, da je film sam epopeja takšnega sodelovanja med ljudmi in naklonjenostjo narave. Ne nazadnje se je v desetletnem prijateljevanju režiserja z ljudmi v Dolpu zgodilo tudi tisto, kar se nikoli ne pozabi, namreč, da kdo reši drugemu življenje.

Valli, Thilen in njegov prijatelj so med seboj povezani tudi tako. Ne brez vzroka je eden od obeh Thilenovih sinov, Norbu, lama, in tudi igra ga resnični lama, in ta spremlja karavano na poti, na kateri na nov in drugačen način kot do zdaj dozoreva tudi sam, predvsem pa sodeluje v odločilnih trenutkih kot referenca širših pogledov in prvobitne, vesoljne modrosti.

Vse to in še kaj je najti v tej veličastni epopeji, velikem spektaklu slike, ki izpostavlja veliko dušo ljudstva, ki, čeprav odmaknjeno, lahko pomeni tudi referenčno točko svetovne krize človekove identitete. Globalizacija, ki išče in najde vse, vzpostavlja temeljno vprašanje: kako se družiti, sprejemati, dajati in vendar ohraniti lastno bit in ne posegati v drugo. In do kam naj seže želja po drugačnem. Tako tukaj kot tam gori na himalajskih planotah.

Film so snemali na območju Dolpa v Nepalju od septembra 1997 do julija 1998, dokončali pa so ga leta

1999. To je francosko-švicarsko-angleško-nepalska koprodukcija. Film je dolg 108 minut.

Eric Valli je napisal osem knjig, med njimi tri, ki se nanašajo neposredno na prebivalce Dolpa: *Skrita dežela*, 1987, *Popotniki s soljo*, 1994 (z **Dianne Summers**), *Himalajske karavane*, 1993 (z **Dianne Summers**).

O snemanju filma sta izšli dve knjigi: **Debra Kellner**, *Himalaja, otroštvo nekega vodje* (foto album o snemanju), 1999, in **Evelyn Brisou-Pellen**, *Himalaja. Otroštvo nekega vodje*, 1999.

V petdesetih letih sta o pokrajini Dolpo prva pisala velika tibetologa **Tucci** in **Snellgrove**. Po teh reportažah se je počasi ime Dolpo pojavilo tudi na zemljevidu. **Giuseppe Tucci** je napisal knjigo *Tibet, dežela snega*, Editions Kailash, 1998, **Petr Matthiessen** pa *Snežni leopard*, Gallimard, 1993.

Omenimo še veliko raziskovalko Tibeta **Alexandro David Neel** in vsaj dve njegovi deli: *V deželi robustnih kavalirjev*, Pocket, 1991, in *V osrčju Himalaje: po poteh Katmanduja*, Pygmalion, 1985.

Vse fotografije so iz filma *Himalaja, otroštvo nekega vodje* in nam jih je dal slovenski distributer, Kinematografsko podjetje Ljubljana.